

Adam Józef Sobczyk

Miłosierdzie w nauczaniu papieża Franciszka

Studia Włocławskie 18, 35-50

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ADAM JÓZEF SOBCZYK MSF

MIŁOSIERDZIE W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

Dnia 8 XII 2015 r. papież Franciszek zainicjował w całym Kościele Jubileuszowy Rok Miłosierdzia. W bulli *Misericordiae vultus* przypomniał, że Jezus Chrystus jest obliczem miłosierdzia Ojca, a samo słowo miłosierdzie zawiera syntezę tajemnicy wiary chrześcijańskiej¹.

W ten sposób nawiązał do tematu miłosierdzia, który stosunkowo często pojawia się w nauczaniu Kościoła na przełomie XX/XXI wieku. W 1980 r. Jan Paweł II ogłosił encyklikę *Dives in misericordia*, w której wyjaśnił przyczynę podjęcia tej tematyki: „Umysłowość współczesna, może bardziej niż człowiek przeszłości, zdaje się sprzeciwiać Bogu miłosierdzia, a także dąży do tego, ażeby samą ideę miłosierdzia odsunąć ma margines życia i odciąć od serca ludzkiego. Samo słowo i pojęcie «miłosierdzie» jakby przeszkadzało człowiekowi, który poprzez nieznaną przedtem rozwój nauki i techniki bardziej niż kiedykolwiek w dziejach stał się panem i uczynił sobie ziemię poddaną (por. Rdz 1, 28)”².

Z tego powodu, jak zauważa dzisiaj papież Franciszek, św. Jan Paweł II podkreślił pilną potrzebę głoszenia i świadczenia o miłosierdziu w świecie współczesnym. Stwierdził, że należy z przekonaniem i nadzieją głosić miłosierdzie jako miłosierną miłość Boga, objawioną w tajemnicy Chrystusa. Głoszenie ma na celu zwracanie się do tego miłosierdzia, wzywanie go w codzienności życia poszczególnego człowieka i w trudnym

ADAM JÓZEF SOBCZYK – kapłan ze Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny, dr hab., od 2009 roku członek Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości. Zainteresowania naukowe obejmują głównie zagadnienia historii duchowości ze szczególnym uwzględnieniem duchowości osób konsekrowanych i duchowości małżeńskiej i świętorodzinnej.

¹ Por. MV, n. 1.

² DiM, n. 2.

i przełomowym etapie dziejów Kościoła i świata³. Nauczanie to podjął i rozwinął papież Franciszek w bulli *Misericordiae vultus*, stwierdzając, że dziś jeszcze bardziej potrzeba, aby je ponownie podjąć w ogłoszonym Roku Świętym⁴.

Kolejnym istotnym współczesnym wydarzeniem podkreślającym znaczenie miłosierdzia w życiu człowieka była kanonizacja siostry Faustyny w 2000 r. W homilii w czasie mszy kanonizacyjnej Jan Paweł II wezwał ponownie do zawierzenia Bożemu miłosierdziu, tym razem za wstawiennictwem św. Faustyny. Powiedział: „światło Bożego Miłosierdzia, które Pan Bóg zechciał niejako powierzyć światu na nowo poprzez charyzmat Siostry Faustyny, będzie rozjaśniało ludzkie drogi w trzecim tysiącleciu”⁵. Również do tej wypowiedzi swego poprzednika nawiązał w swym nauczaniu papież Franciszek. Ogłaszając Rok Miłosierdzia raz jeszcze potwierdził, że istotnym wymiarem jego pontyfikatu jest wezwanie do miłosierdzia. W adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* napisał, że Kościół żyje niewyczerpalnym pragnieniem ofiarowania miłosierdzia, będącego owocem doświadczenia nieskończonego miłosierdzia Ojca i jego udzielającej się mocy. Wezwał wszystkich ludzi do włączenia się w tę inicjatywę⁶.

Odpowiedź na to wezwanie wymaga od ludzi podjęcia wysiłku zgłębienia tajemnicy Bożego miłosierdzia, jego źródeł, istoty i sposobu praktycznej realizacji w życiu. Te zagadnienia zostaną tutaj podjęte w oparciu o nauczanie papieża Franciszka.

1. Biblijne podstawy miłosierdzia

W wielu swych wystąpieniach papież Franciszek przybliżył biblijne podstawy miłosierdzia. Zwraca także uwagę na znaczenie samego Roku Jubileuszu ogłoszonego dla całego Kościoła. W *Orędziu na XXXI Światowy dzień Młodzieży w 2016 roku* wyjaśnia sens jubileuszu dla ludu Izraela. Powołuje się na tekst z 25 rozdziału Księgi Kapłańskiej. Przypomina,

³ Por. DiM, n. 15; Szerzej na temat miłosierdzia w nauczaniu Jana Pawła II zobacz: M. Kruszevska, *Duchowość miłosierdzia w nauczaniu bł. Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce”, 15(2013), s. 69–79.

⁴ Por. MV, n. 11.

⁵ Jan Paweł II, *Homilia w czasie mszy św. i kanonizacji błogosławionej Faustyny Kowalskiej*, Rzym, 30.04.2000, w: *Przemówienia i homilie ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 2008, s. 595; Franciszek, pap., *Żyjemy w epoce miłosierdzia. Spotkanie z kapłanami z diecezji rzymskiej*, 6.03.2014, *OsRomPol*, 35(2014), nr 3–4, s. 29–32.

⁶ Por. EG, n. 24.

że co pięćdziesiąt lat Żydzi słyszeli rozbrzmiewający dźwięk rogu *jobel*, który zwoływał ich *jobil* do obchodów roku świętego, jako czasu pojednania *jobal* dla wszystkich. Czas ten był przeznaczony na odbudowanie i umocnienie relacji z Bogiem, bliźnim i całym stworzeniem. Odznaczał się m.in.: przebaczeniem, darowaniem długów, pomaganiem żyjącym w nędzy i uwalnianiem niewolników⁷.

Papież zauważa, że najgłębszy sens jubileuszu wypełnia się w Jezusie Chrystusie, a w sposób szczególny w Jego misterium paschalnym. Syn Boży przychodzi na ziemię, by oznajmić i wypełnić czas łaski od Pana (por. Łk 4, 18–19). Od tego momentu, kiedy w imię Chrystusa Kościół zwołuje jubileusz, wszyscy ludzie są zaproszeni do przeżywania nadzwyczajnego czasu łaski. Również sam Kościół jest powołany do hojnego dzielenia się znakami obecności i bliskości Boga. Dzięki temu Rok Święty Miłosierdzia to czas odkrywania na nowo i dynamizowania misji, by być znakiem i narzędziem miłosierdzia Ojca. Misja ta została powierzona Kościołowi przez Chrystusa w dzień Wielkanocy⁸.

Swoje nauczanie na temat miłosierdzia Papież opiera na staro- i nowotestamentowych tekstach. Zauważa, że Stary Testament, mówiąc o miłosierdziu, posługuje się różnymi terminami. Do najczęściej występujących należy zaliczyć: *hesed* i *rachamim*. Pierwszy, odnoszący się do Boga, wyraża Jego niestrudzoną wierność Przymierzu ze swoim ludem. Drugi odwołuje się do matczynego łona, pozwalając rozumieć miłość Boga do swojego ludu na wzór miłości matki do swego dziecka, według słów proroka Izajasza: „Czyż może niewiasta zapomnieć o swoim niemowlęciu, ta, która kocha syna swego łona? A nawet gdyby ona zapomniała, Ja nie zapomnę o tobie” (Iz 49, 15)⁹.

W biblijnym rozumieniu miłosierdzia ukazane zostały konkretne cechy miłości, która jest wierna, darmowa i umie przebaczać. Na potwierdzenie tej tezy Franciszek korzysta z fragmentu z księgi Ozeasza, w której porównano miłość Boga do miłości ojca wobec syna: „Miłowałem Izraela, gdy jeszcze był dzieckiem, i syna swego wezwałem z Egiptu. Im bardziej ich wzywałem, tym dalej odchodzili ode Mnie [...]. A przecież Ja uczyłem chodzić Efraima, na swe ramiona ich brałem; oni zaś nie rozumieli, że

⁷ Por. Franciszek, pap., *Nieście płomień miłosiernej miłości Chrystusa. Orędzie papieża Franciszka na XXXI Światowy Dzień Młodzieży 2016*, 15.08.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 10, s. 5.

⁸ Por. tamże, s. 4–5.

⁹ Tamże, s. 5.

troszczyłem się o nich. Pociągnąłem ich ludzkimi więzami, a były to więzy miłości. Byłem dla nich jak ten, co podnosi do swego policzka niemowlę – schyliłem się ku niemu i nakarmiłem go” (Oz 11, 1–4)¹⁰.

Po tej pobieżnej analizie semantycznej papież Franciszek znajduje wyjaśnienie miłosierdzia Boga w wielorakich dziełach historii zbawienia. Jako jeden z przykładów podaje mieszanćów Niniwy (por. J 3–4), którzy się nawracają pod wpływem słów proroka Jonasza. Jednakże w tym miejscu zwraca uwagę na postawę proroka, w sercu którego dostrzega nadmierną surowość, która nie dopuszcza Bożego miłosierdzia. Papież celowo podkreśla tę sytuację, gdyż uważa, że właśnie tego samego doświadczył Jezus, mając do czynienia z uczonymi w Prawie, którzy nie rozumieli, dlaczego nie pozwolił ukamienować kobiety cudzołożnej i jadał z celnikami i grzesznikami. Według Papieża taka postawa znamionuje człowieka, który nie rozumie, na czym polega miłosierdzie¹¹.

Miłosierdzie Boże, według Franciszka, opiewają także liczne psalmy. Papież wymienia tylko niektóre z ich, zwracając uwagę na zawarte w nich słowa: „On odpuszcza wszystkie twoje winy, On leczy wszystkie twe niemoce, On życie twoje wybawia od zguby, On wieńczy cię łaską i zmiłowaniem” (Ps 103[102], 3–4); „Pan uwalnia jeńców, Pan przywraca wzrok niewidomym, Pan podnosi pochyłonych, Pan miłuje sprawiedliwych. Pan strzeże przychodniów, chroni sierotę i wdowę, lecz na bezdroża kieruje występnych” (Ps 146[145], 7–9); „On leczy złamanych na duchu i przewiązuje ich rany. [...] Pan dźwiga pokornych, a poniża występnych aż do ziemi” (Ps 147[146–147], 3.6)¹².

W swym nauczaniu na temat miłosierdzia, w oparciu o teksty starotestamentowe, Papież zaznacza, że miłosierdzie jest wieczne (por. Ps 136[135]). Ono sprawia, że historia Boga i Izraela staje się jednocześnie historią zbawienia. Twierdzi, że wówczas, gdy Jezus odprawiał po raz pierwszy Eucharystię jako Wieczną Pamiątkę swojej realnej obecności wśród ludzi, umiejscawiał symbolicznie ten najwyższy akt objawienia w świetle miłosierdzia. W tymże samym horyzoncie miłosierdzia Jezus przeżywał swoją mękę i śmierć, świadomy wielkiej tajemnicy miłości, która wypełniła się na krzyżu¹³.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Por. Franciszek, pap., *Nade wszystko miłosierdzie. Msza św. w Domu św. Marty*, 6.10.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 11, s. 22–23.

¹² Por. MV, n. 6.

¹³ Por. tamże, n. 7.

Analizując aspekt miłosierdzia w oparciu o nauczanie Nowego Testamentu, papież Franciszek tłumaczy, że tutaj Boże miłosierdzie zostało oddane przez słowo *eleos*, rozumiane jako synteza dzieła misterium paschalnego Jezusa Chrystusa, wypełnionego w imię Ojca (por. Mt 9, 13). Papież podkreśla, że miłosierdzie Pana objawia się u Boga w Jego zainteresowaniu człowiekiem, ludzką nędzą, współczuciem, okazaniem pomocy, uzdrowienia i przebaczenia. W Jezusie wszystko mówi o miłosierdziu. Jezus jest objawieniem miłosierdzia, czyli miłości współczującej. Jego oblicze jest wyrazem miłosierdzia Ojca¹⁴.

Z tego powodu, Papież zachęca do uważnego wpatrywania się w Syna Bożego. Uważa, że kontemplacja oblicza Chrystusa pozwala człowiekowi na zgłębienie wewnętrznej miłości w Trójcy Przenajświętszej. Pomaga zrozumieć, że misja Jezusa miała za zadanie objawić tajemnicę Bożej miłości w jej pełni. Potwierdziła, że „Bóg jest miłością” (1J 4, 8.16), która jest darmowa i bezinteresowna¹⁵.

Wyraźne oblicze miłosierdzia Papież dostrzega także w relacjach Jezusa z osobami, które Go otaczają. Ukazują one miłość, współczucie, zrozumienie ludzkiej niedoli. Miłosierdzie sprawia, że Jezus lituje się wobec rzeszy ludzi, którzy szli za Nim, widząc, że byli zmęczeni i strudzeni, bez przewodnika (por. Mt 9, 36); uzdrawia chorych (por. Mt 14, 14; Mk 10n); karmi rzesze do sytości (por. Mt 15, 37); wskrzesza z martwych (por. Łk 7, 15); uwalnia opętanych (Mk 5, 19). W Jego horyzont miłosierdzia wpisuje się również powołanie Mateusza, na którego – przechodząc obok komory celnej – kieruje swe spojrzenie pełne miłosierdzia¹⁶.

Innym aspektem miłosierdzia w Nowym Testamencie, na który zwraca uwagę papież Franciszek, jest objawianie przez Jezusa natury Ojca, który sprawia, że przez współczucie i miłosierdzie zniknie grzech i pokonane zostanie odrzucenie (por. Łk 15, 1–32). W przypowieściach Bóg zawsze przedstawiony jest jako pełen radości, przede wszystkim, gdy przebacza. W Ewangelii miłosierdzie jest ukazane jako siła, która zwycięża wszystko, wypełnia serce miłością i pociesza przebaczeniem¹⁷.

Dobrze oddaje to 15 rozdział Ewangelii wg św. Łukasza. Tam Ewangelista przedstawia miłosierdzie za pomocą trzech przypowieści: o zagu-

¹⁴ Por. Franciszek, pap., *Nieście płomień miłosiernej miłości Chrystusa...*, poz. cyt., s. 5.

¹⁵ Por. MV, n. 8.

¹⁶ Por. Franciszek, pap., *Dziś jest czas miłosierdzia. Homilia podczas mszy na zakończenie Synodu Biskupów*, 25.10.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 11, s. 15–16.

¹⁷ Por. MV, n. 9.

bionej owcy, o zgubionej drachmie, o synu marnotrawnym. Dla Papieża znamieną w nich jest radość Boga wynikająca z powodu odnalezienia grzesznika. Na tej podstawie Franciszek wnioskuje, że radością Boga jest przebaczenie. W tym znajduje się synteza całej Ewangelii¹⁸.

W innej przypowieści Papież zwraca uwagę na elementy życia chrześcijanina naznaczonego miłosierdziem. Sprowokowany pytaniem Piotra, ile razy należałoby przebaczyć, Jezus odpowiada: „Nie mówię ci, że aż siedem razy, lecz aż siedemdziesiąt siedem razy” (Mt 18, 22). Następnie przytacza przypowieść o „nielitościwym dłużniku” i konkluduje stwierdzeniem: „Podobnie uczyni wam Ojciec mój niebieski, jeżeli każdy z was nie przebaczy z serca swemu bratu” (Mt 18, 35). Tym samym Jezus stwierdza, że miłosierdzie to nie jest tylko działanie Ojca, lecz staje się kryterium potrzebnym do zrozumienia, kim są Jego prawdziwi synowie. Według Papieża wszyscy ludzie są wezwani do życia miłosierdziem, ponieważ to im zostało najpierw udzielone miłosierdzie. Według papieża Franciszka: „Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią” (Mt 5, 7), stanowi błogosławieństwo, które powinno się stać inspiracją dla każdego człowieka w tym Roku Świętym. Ono czyni miłość widoczną i namacalną¹⁹.

Miłość i przebaczenie Boga omawia Papież również na podstawie sceny z jawnogrzesznicą. Zauważa, że Bóg przebacza jej wszystko, bo „bardzo umiłowała” (por. Łk 7, 47); a ona wielbi Jezusa, bo czuje w Nim miłosierdzie, a nie potępienie. Wie, że Jezus traktuje ją z miłością, mimo że jest grzesznicą. Dzięki temu może rozpocząć od nowa. W relacji miłości Bożej rodzi się ona powtórnie do nowego życia. Dzięki spotkaniu Chrystusa zmienia swoje życie. Franciszek podkreśla, że dla niej nie będzie innego sądu niż ten, który pochodzi od Boga, a jest to osąd miłosierdzia. Główną postacią w tym spotkaniu jest miłosierna miłość, która przewyższa sprawiedliwość²⁰.

Z kolei przywołując tekst Listu do Rzymian (Rz 5, 8) Papież zaznacza, że to krzyż Chrystusa jest najbardziej wymownym znakiem miłosierdzia Boga. Jest potwierdzeniem bezmiaru miłości Boga wobec ludzi. Krzyż pozwala najlepiej dotknąć miłosierdzia Boga i dać się dotknąć Jego miłosierdziu²¹.

¹⁸ Por. Franciszek, pap., *Nieście płomień miłosiernej miłości Chrystusa...*, poz. cyt., s. 5.

¹⁹ Por. MV, n. 9.

²⁰ Por. Franciszek, pap., *Bądźcie miłosierni jak Ojciec. Podczas nabożeństwa pokutnego w Bazylice Watykańskiej Franciszek zapowiada Nadzwyczajny Jubileusz Rok Święty Miłosierdzia*, 13.03.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 3–4, s. 4–5.

²¹ Por. tenże, *Nieście płomień miłosiernej miłości Chrystusa...*, poz. cyt., s. 6–7.

Konkludując powyższe analizy, można wyciągnąć wniosek, że dla papieża Franciszka miłosierdzie w Piśmie Świętym jest słowem-kluczem do wskazania działania Boga wobec ludzi i wezwaniem do odpowiedzi poprzez okazywanie sobie miłosierdzia dzięki pełnieniu uczynków względem duszy i ciała.

2. Istota miłosierdzia

Po przybliżeniu biblijnych podstaw miłosierdzia w porządku metodologicznym wypada zapytać, czym jest miłosierdzie i co jest jego źródłem w rozumieniu papieża Franciszka. W swoim nauczaniu Papież podkreśla powszechność i eklezjalny wymiar miłosierdzia. Wyjaśnia, że nikt nie może być wykluczony z miłosierdzia Bożego. Natomiast Kościół jest domem, który wszystkich przyjmuje i nikogo nie odrzuca. Im większy jest grzech, tym większa musi być miłość, którą Kościół wyraża wobec tych, którzy się nawracają. To jest droga, która zaczyna się od duchowego nawrócenia. Potrzeba miłosierdzia, by móc odkryć i uczynić owocnym miłosierdzie Boga, z którego trzeba czerpać, by następnie samemu dawać pociechę bliźnim²².

W bulli otwierającej Rok Miłosierdzia *Misericordiae vultus* papież Franciszek podaje definicję miłosierdzia. Przytacza ją w kilku miejscach tekstu. Wyjaśnia, że miłosierdzie to słowo, które objawia Przenajświętszą Trójcę; to najwyższy i ostateczny akt, w którym Bóg wychodzi człowiekowi na spotkanie. Ono jest podstawowym prawem, które mieszka w sercu każdego. Stanowi drogę, która łączy Boga z człowiekiem, ponieważ otwiera serce na nadzieję bycia kochanym na zawsze, pomimo ograniczeń grzechu. Papież ujmuje miłosierdzie jako pełen łaski czas dla Kościoła, by uczynić świadectwo wierzących jeszcze mocniejszym i skuteczniejszym. Z tego faktu wyprowadza konieczność kontemplacji tajemnicy miłosierdzia, która jest źródłem radości, ukojenia i pokoju i stanowi warunek zbawienia człowieka²³.

W innym miejscu dokumentu Papież podkreśla, że miłosierdzie nie jest przeciwne sprawiedliwości, lecz wyraża zachowanie Boga w stosunku do grzesznika, któremu ofiaruje kolejną możliwość okazania żalu, nawrócenia i uwierzenia. Bóg przekracza sprawiedliwość miłosierdziem i przebaczeniem. Nie oznacza to umniejszenia sprawiedliwości bądź uczynienia jej zbędną, wręcz przeciwnie. Kresem prawa jest Chrystus, dla

²² Por. tenże, *Bądźcie miłosierni jak Ojciec...*, poz. cyt., s. 4–5.

²³ Por. MV, n. 2.

usprawiedliwienia każdego, kto wierzy (Rz 10, 3–4). Boża sprawiedliwość jest miłosierdziem udzielonym wszystkim jako łaska na mocy śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa²⁴.

Inne określenie miłosierdzia w nauczaniu papieża Franciszka to stwierdzenie, że jest ono wyrazem wszechmocy i miłości Boga. Papież nawiązuje, w tym miejscu, do słów św. Tomasza z Akwinu, według którego miłosierdzie Boże nie jest znakiem słabości, lecz przejawem wszechmocy Stwórcy. Bóg zawsze będzie w ludzkiej historii jako Ten, który jest obecny, bliski, opatrnościowy, święty i miłosierny²⁵.

W wyjaśnieniu istoty miłosierdzia w nauczania papieża Franciszka pomaga także abp. R. Fisichella, który zauważa, że miłosierdzie ma oblicze: jest spotkaniem z Chrystusem, który prosi o to, by Go rozpoznawać w braciach. Powrót do dzieł miłosierdzia będzie zatem obowiązkowym kierunkiem podczas Jubileuszu²⁶, którego hasłem są słowa „Miłosierni, jak Ojciec”²⁷.

W nauczaniu papieża Franciszka przewija się myśl, że miłosierdzie daje sposobność do przemiany stylu życia. Stanowi okres, w którym można zezwolić, by Bóg dotknął serca i nakłonił człowieka do zmiany stylu życia. Wystarczy przyjąć zaproszenie do nawrócenia i poddać się sprawiedliwości, podczas gdy Kościół ofiaruje miłosierdzie²⁸.

W tym celu, zdaniem papieża Franciszka, konieczna jest kontemplacja oblicza miłosierdzia. Pomaga w tym Duch Święty, który jest równocześnie przewodnikiem i wsparciem ludu Bożego. Życie w Duchu Świętym, w tym czasie łaski, oznacza odkrycie głębi miłosierdzia Ojca, który przyjmuje wszystkich i wychodzi naprzeciw każdemu. Zadaniem każdego człowieka jest rozwój życia duchowego i wzrastanie w przekonaniu o niezgłębionym miłosierdziu Boga²⁹.

Istota miłosierdzia Bożego, zdaniem Papieża, wymaga od człowieka zajęcia określonej postawy wobec Boga, bliźniego i świata. Skoro brama

²⁴ Por. tamże, n. 21.

²⁵ Por. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, II–II, q. 30, 2.4; MV, n. 6.

²⁶ Por. R. Fisichella, *To co zmienia świat. Papież ogłasza Rok Święty Miłosierdzia*, OsRomPol, 36(2015), nr 3–4, s. 3.

²⁷ Por. MV, n. 9; Franciszek, pap., *Nieście płomień miłosiernej miłości Chrystusa...*, poz. cyt., s. 5.

²⁸ Por. MV, n. 19.

²⁹ Por. Franciszek, pap., *Jak miłosierny Samarytanin. Homilia papieża Franciszka podczas mszy na rozpoczęcie Jubileuszu*, 8.12.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 12, s. 4–5; MV, n. 4.

miłosierdzia została dla ludzi otwarta, to również drzwi ludzkich serc i domów muszą zostać otworzone. Jubileusz oznacza otwarcie wielkiej bramy miłosierdzia. Bóg prosi o pozwolenie, by mógł wejść (Ap 3, 20). Otwieranie i zamykanie drzwi wymaga zaufania. Papież zachęca do gościnności, uśmiechu, akceptacji wzajemnej. Jezus jest bramą (J 10, 9). Kościół jest schronieniem i jego drzwi muszą być otwarte³⁰.

W swoim nauczaniu papież Franciszek proponuje także metodę umożliwiającą zrealizowanie zadania, by być miłosiernymi jak Ojciec (Łk 6, 36). Stwierdza, że to nie jest zadanie jednorazowe, ale proces zmierzający do ukształtowania w człowieku miłosiernej postawy, to program na całe życie. W celu nabycia zdolności do okazywania miłosierdzia, człowiek powinien najpierw nastawić się na słuchanie słowa Bożego. Papież zwraca uwagę na wartość ciszy, umożliwiającej medytację słowa. To wszystko prowadzi do kontemplacji miłosierdzia Boga i przyjęcia go jako własnego stylu życia³¹.

Źródło miłosierdzia dla papieża Franciszka znajduje się w sercu Trójcy Przenajświętszej. Tam, z nieprzeniknionych głębokości tajemnicy Boga, wytryska i nieprzerwanie płynie wielka rzeka miłosierdzia. Cechą charakterystyczną tego źródła jest jego niewyczerpalność³². Miłosierdzie Boga jest objawianiem ojcowskiej i matczynej miłości³³.

Miłosierdzie jest dla Papieża także sercem Ewangelii. Jest dobrą nowiną, że Bóg kocha każdego człowieka i tą miłością przyciąga go do siebie, wzywając do nawrócenia. Dokonuje się to poprzez spotkanie z Chrystusem w sakramencie pokuty, który nie jest sądem, ale doświadczeniem przebaczenia i miłosierdzia³⁴.

3. Praktyczny wymiar miłosierdzia

Przybliżenie biblijnych podstaw miłosierdzia i jego istoty w świetle nauczania papieża Franciszka wymaga dopełnienia tego zagadnienia – w postaci analizy praktycznego wymiaru miłosierdzia. Tym bardziej,

³⁰ Por. Franciszek, pap., *Przed bramą miłosierdzia. Audiencja generalna*, 18.11.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 12, s. 45–46.

³¹ Por. MV, n. 13.

³² Por. tamże, n. 25.

³³ Por. tamże, n. 6.

³⁴ Por. Franciszek, pap., *Spowiedź nie jest sądem, ale doświadczeniem przebaczenia i miłosierdzia. Spotkanie z uczestnikami kursu dla spowiedników*, 28.03.2014, OsRomPol, 35(2014), nr 3–4, s. 38–39.

że nauczanie papieskie koncentruje się na takim, bardzo praktycznym, podejściu i tłumaczeniu zagadnień teologicznych. Papież wielokrotnie podaje konkretne cele ogłoszenia Roku Miłosierdzia i sposoby ich realizacji. Omawia zarówno duchowe jak i praktyczne dobra wynikające ze świadczenia miłosierdzia.

Chcąc zachęcić do skorzystania z owoców Roku Miłosierdzia, sporo miejsca poświęca na wyjaśnienie wzajemnych relacji między sprawiedliwością a miłosierdziem. Papież tłumaczy, że nie są to dwa aspekty sobie przeciwne, ale dwa wymiary tej samej rzeczywistości. Rozwija się ona stopniowo, aż do osiągnięcia swego szczytu w pełni miłości. Sprawiedliwość jest podstawową koncepcją dla społeczeństwa obywatelskiego, gdyż normalnie odnosi się do porządku prawnego. Przez nią rozumie się również to, że każdemu należy oddać to, co mu się należy. Tymczasem Jezus mówi częściej o ważności wiary niż o zachowaniu Prawa. W ten właśnie sposób należy rozumieć Jego słowa: „Chcę raczej miłosierdzia niż ofiary. Bo nie przyszedłem powołać sprawiedliwych, ale grzeszników” (Mt 9, 13). W obliczu wizji sprawiedliwości, która jest niczym więcej, jak tylko zwykłym zachowywaniem Prawa, które dzieli osoby na sprawiedliwych i grzeszników, Jezus chce pokazać wielki dar miłosierdzia, które szuka grzeszników, aby zaoferować im przebaczenie i zbawienie. Miłosierdzie jest objawione jako podstawowy wymiar misji Jezusa. Stanowi szczególne wyzwanie dla Jego rozmówców, którzy zatrzymują się tylko na aspekcie formalnym prawa. Jezus wykracza poza prawo. Fakt przebywania z tymi, których prawo uznało za grzeszników, pozwala zrozumieć, dokąd dochodzi Boże miłosierdzie³⁵.

W bulli *Misericordiae vultus* papież Franciszek wyjaśnia, że celem ogłoszenia Roku Jubileuszowego była kontemplacja miłosierdzia, mająca doprowadzić do urzeczywistnienia postawy miłosierdzia w życiu. Papież pragnie, by ludzie stali się skutecznym znakiem miłosierdzia Ojca. Widzi również okazję dla wspólnoty Kościoła, by czynić świadectwo wierzących mocniejszym i skuteczniejszym. Wybór uroczystości Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny na początek Roku Miłosierdzia ma dodać ludziom odwagi. Przypomina bowiem sposób, w jaki Bóg działa już od początków historii zbawienia (por. Ef 1, 4). Na ogrom grzechu Bóg odpowiada pełnią przebaczenia. Miłosierdzie będzie zawsze większe od grzechu i nikt nie może ograniczyć miłości Boga, który przebacza. Drzwi

³⁵ Por. MV, n. 20.

Święte staną się Bramą Miłosierdzia, gdzie każdy wchodzący będzie mógł doświadczyć miłości Boga, który pociesza, przebacza i daje nadzieję³⁶.

Z kolei w liście do abp. R. Fisichelli z 1 IX 2015 r. papież Franciszek szerzej tłumaczy cel jubileuszu. Według niego ma on dopomóc każdemu człowiekowi w tym, aby stał się żywym doświadczeniem bliskości Ojca; by wiara wierzącego umocniła się, a świadectwo stawało się coraz bardziej skuteczne; by jubileuszowy odpust był dla każdego autentycznym doświadczeniem miłosierdzia Bożego. W dalszej części podaje wymogi zyskania odpustu. Wymienia wśród nich m.in.: odbycie pielgrzymki do Drzwi Świętych, na znak pragnienia prawdziwego nawrócenia, otwartych w każdej katedrze i w kościołach wyznaczonych przez biskupa diecezjalnego, a także w czterech bazylikach papieskich w Rzymie. Z pielgrzymką łączy sakrament pojednania i Eucharystii oraz refleksję nad miłosierdziem. Podkreśla, że konieczne będzie także, by tym celebracjom towarzyszyło wyznanie wiary i modlitwa za papieża oraz w intencjach Kościoła i całego świata³⁷. W okresie Wielkiego Postu w Roku Jubileuszowym zachęca do medytacji Pisma Świętego, w celu odkrycia na nowo miłosiernego oblicza Ojca³⁸.

Papież nie zapomina również o ludziach, którzy z różnych powodów nie będą mogli udać się do Świętych Drzwi. Pamięta przede wszystkim o chorych, starszych i samotnych, którzy często nie są w stanie wyjść z domu, ludziach hospitalizowanych i więźniach. Podaje, że w kaplicach szpitalnych i więziennych będą oni mogli uzyskać odpust. Zaznacza wyraźnie, że przeżywanie choroby i cierpienia jest głębokim doświadczeniem bliskości Chrystusa³⁹.

Do tych wskazań Papież dołącza szereg inicjatyw duszpasterskich mających ułatwić przeżywanie, świadczenie i doświadczenie miłosierdzia. Należy do nich m.in. inicjatywa „24 godziny dla Pana”. Dotyczy ona piątku i soboty przed IV niedzielą Wielkiego Postu. We wszystkich diecezjach ma stworzyć szansę doświadczenia sakramentalnej łaski przebaczenia. Spowiednicy mają stać się prawdziwym znakiem miłosierdzia Ojca i prymatu miłosierdzia. Powinni przyjmować wiernych jak ojciec

³⁶ Por. tamże, n. 3.

³⁷ Por. *List Papieża Franciszka do abp. Rino Fisichella, Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, o odpustach Roku Miłosierdzia*, 1.09.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 9, s. 4–5.

³⁸ Por. MV, n. 17.

³⁹ Por. *List Papieża Franciszka do abp. Rino Fisichella...*, poz. cyt., s. 5.

z przypowieści o marnotrawnym synu, który nie tylko czeka, ale wybiega na spotkanie syna, skracając dzielący dystans powstały w wyniku nieposłuszeństwa syna⁴⁰.

Skracanie dystansu wobec grzeszników wybrzmi z całą siłą w okresie Wielkiego Postu Roku Świętego. Papież wysłał misjonarzy miłosierdzia, którzy będą znakiem matczynej troski Kościoła o lud Boży. Udzieli wybranym kapłanom władzy przebaczenia grzechów zarezerwowanych dla Stolicy Apostolskiej. W ten sposób, dzięki misjonarzom zwiastującym radość i przebaczenie, miłosierdzie dotrze do różnych zakątków świata. Towarzyszyć temu mają też misje ludowe przeprowadzane przez misjonarzy w różnych diecezjach⁴¹.

W Roku Świętym Miłosierdzia szczególne znaczenie zyskuje odpust zupełny. W sakramencie pojednania Bóg przebacza grzechy, które zostają naprawdę zgładzone, lecz jednak negatywny ślad, który grzechy zostawiły w postępowaniu i w myślach, pozostaje. Miłosierdzie Boże jest silniejsze również niż ten ślad. Staje się ono odpustem Ojca, który poprzez Kościół dosięga grzesznika, któremu udzielił już przebaczenia, i uwalnia go od każdej pozostałości skutków grzechu, umożliwiając mu działanie z miłością oraz wzrastanie w miłości. Życie odpustem Roku Świętego oznacza przybliżać się do miłosierdzia Ojca, mając pewność, że Jego przebaczenie rozciąga się na całe życie wierzącego człowieka⁴².

Papież, mówiąc o miłosierdziu, wskazał również uprzywilejowane miejsce, jakim jest sakrament pojednania i pokuty, w którym każdy może bezpośrednio doświadczyć miłości przebaczącego Boga⁴³. Z tego powodu, ze szczególnym apelem zwrócił się do kapłanów Kościoła, by poprzez głoszenie i działalność duszpasterską przywrócili pierwszorzędną rolę sakramentowi pojednania, a zarazem dziełom miłosierdzia. Mają oni nie tylko jednać z Bogiem, ale także zaprowadzać pokój w sercach, towarzyszyć ludziom i leczyć rany przez słowa i przez dzieła miłosierdzia. Papież podkreśla, że miłosierdzie to nie jest ani zbyt miła pobłażliwość, ani nadmierna surowość. Zwraca się do kapłanów z prośbą o ich wrażliwość, empatię, współczucie wobec penitentów⁴⁴. Przypomina, że tym,

⁴⁰ Por. MV, n. 17.

⁴¹ Por. tamże, n. 18.

⁴² Por. tamże, n. 22.

⁴³ Por. R. Fisichella, *To co zmienia świat...*, poz. cyt., s. 3.

⁴⁴ Por. Franciszek, pap., *Żyjemy w epoce miłosierdzia...*, poz. cyt., s. 29–32.

kto jest najważniejszy w posłudze pojednania, jest przede wszystkim Duch Święty. Przebaczenie udzielane w tym sakramencie jest nowym życiem, które zmartwychwstały Pan przekazuje przez swego Ducha (por. J 20, 22–23).

Papież Franciszek oprócz wymiaru duchowego miłosierdzia kładzie silny nacisk na jego praktyczne przełożenie. W wielu swoich dokumentach i wystąpieniach mówi o potrzebie miłosierdzia względem duszy i ciała. Jego zdaniem fundamentem życia i działalności Kościoła jest miłosierdzie. Wiarygodność Kościoła weryfikuje się na drodze miłości miłosiernej i współczującej. Kościół, według papieża Franciszka, żyje niewyczerpanym pragnieniem ofiarowania miłosierdzia⁴⁵.

Ponadto Kościół ma misję głoszenia miłosierdzia Boga. Temat ten wymaga, by go ponownie przedstawić z nowym entuzjazmem i z odnowioną działalnością duszpasterską. Język Kościoła i jego gesty powinny przekazywać miłosierdzie tak, aby wejść w głębię serca ludzi i sprowokować ich do odnalezienia drogi powrotu do Ojca⁴⁶.

Przewodniczką w tej misji, zdaniem Papieża, jest Maryja – Matka Miłosierdzia. Według Franciszka, wszystko w Jej życiu zostało ukształtowane przez obecność miłosierdzia, które stało się ciałem. Matka Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego weszła do sanktuarium miłosierdzia Bożego, ponieważ wewnątrznie uczestniczyła w tajemnicy Jego miłości. Pod krzyżem wraz z Janem stała się świadkiem słów przebaczenia. Maryja potwierdza, że miłosierdzie Syna Bożego nie zna granic i dociera do wszystkich, nie wykluczając nikogo⁴⁷.

Uroczystość Niepokalanego Poczęcia, w którym rozpoczęto Rok Miłosierdzia, oznacza, że Maryja jest pierwszą zbawioną przez nieskończone miłosierdzie Ojca. Ona stała się Ikoną Bożego miłosierdzia. Obchodzenie tej uroczystości pociąga za sobą dwa zadania: przyjąć w swoim życiu Boga i Jego miłosierną łaskę oraz samemu stać się budowniczym miłosierdzia. Do tego, zdaniem papieża Franciszka, ludzie są powołani. Uroczystość ta przypomina, że wszystko jest miłosierdziem. Nie można zrozumieć chrześcijanina, jeśli nie jest miłosierny, tak jak

⁴⁵ Por. EG, n. 24; MV, n. 10.

⁴⁶ Por. tamże, n. 12; A. Sobczyk, *Duchowość misyjna formą głoszenia Ewangelii dzisiaj na podstawie „Evangelii gaudium” papieża Franciszka*, „Teologia i Moralność”, 1(2014), nr 15, s. 264.

⁴⁷ Por. MV, n. 24–25; Franciszek, pap., *Ty jesteś Matką miłosierdzia. Modlitwa papieża Franciszka na Placu Hiszpańskim*, 8.12.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 12, s. 7.

Boga bez Jego miłosierdzia. Jest ono syntezą Ewangelii, podstawowym rysem oblicza Jezusa⁴⁸.

Mając to na uwadze Papież wzywa chrześcijan i wszystkich ludzi dobrej woli, by stali się narzędziami miłosierdzia, ponieważ pierwsi otrzymali je od Boga. Podaje motto Roku Świętego, którym są słowa: „Miłosierni jak Ojciec”. Wyjaśnia dalej, że to w miłosierdziu człowiek otrzymuje potwierdzenie, że Bóg kocha. On daje wszystko z siebie samego, zawsze, za darmo i nie prosząc o nic w zamian⁴⁹. Prawdziwe szczęście człowieka polega na wejściu w tę logikę Bożego daru (por. Dz 20, 35). Jest to logika miłości darmowej, możliwa do urzeczywistnienia, kiedy się zrozumie, że Bóg nieskończenie pokochał człowieka po to, aby uczynić go zdolnym do kochania jak On: bez miary (por. 1J 4, 7–11)⁵⁰.

Rok Miłosierdzia, zdaniem Franciszka, niesie ze sobą bogactwo misji Jezusa, która odbija się echem w słowach: zanieść słowo i gest pocieszenia biednym, ogłosić wolność tym, którzy są więźniami nowych form niewolnictwa nowoczesnego społeczeństwa, przywrócić godność tym, którzy zostali jej pozbawieni⁵¹.

Zadaniem Roku Miłosierdzia jest doprowadzenie do otwarcia serca ludzi na wszystkich pozbawionych godności, żyjących na najbardziej beznadziejnych peryferiach egzystencjalnych. Pragnieniem Papieża jest, aby chrześcijanie przemyśleli uczynki miłosierdzia względem ciała i względem ducha i uwrażliwili sumienia na potrzebę ich realizacji w życiu. Chodzi o miłosierdzie w sensie duchowym i praktycznym (por. Mt 25, 31–45)⁵².

Przesłanie Bożego miłosierdzia stanowi więc bardzo konkretny i wymagający program życia, pociągający za sobą uczynki miłosierdzia. A jednym z najbardziej oczywistych, choć – być może – również najtrudniejszych do wprowadzenia w życie, jest przebaczenie⁵³. W miłosierdziu, co podkreśla Papież, zawsze zawarte jest przebaczenie⁵⁴.

⁴⁸ Por. tenże, *Miłosierdzie jest syntezą Ewangelii. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański*, 8.12.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 12, s. 6–7.

⁴⁹ Por. tenże, *Zadaniem Kościoła jest głoszenie daru miłosierdzia. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji*, 29.05.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 6, s. 36–37; MV, n. 14.

⁵⁰ Por. Franciszek, pap., *Nieście płomień miłosiernej miłości Chrystusa...*, poz. cyt., s. 6.

⁵¹ Por. MV, n. 16.

⁵² Por. tamże, n. 15.

⁵³ Por. Franciszek, pap., *Nieście płomień miłosiernej miłości Chrystusa...*, dz. cyt., s. 7; MV, n. 9.

⁵⁴ Por. tamże, n. 6.

Miłosierdzie posiada wartość przekraczającą granice Kościoła. Pomaga także na drodze jedności międzyreligijnej. Pozwala wejść w relacje z judaizmem i z islamem, które uważają miłosierdzie za jeden z najistotniejszych atrybutów Boga. Również wyznawcy tych religii wierzą, że nikt nie może ograniczyć miłosierdzia Bożego, gdyż jego bramy pozostają zawsze otwarte⁵⁵.

STRESZCZENIE

Istotnym wymiarem pontyfikatu Franciszka jest wezwanie do miłosierdzia. W swoim nauczaniu wyjaśnia on znaczenie miłosierdzia w oparciu o teksty biblijne i doświadczenie życiowe. W bardzo praktyczny i przystępny sposób tłumaczy współczesnemu człowiekowi istotę miłosierdzia. Ukazując cel jubileuszu, wzywa do skorzystania z darów duchowych dostępnych w sposób szczególny w tym roku łaski. Wzywa do okazywania miłosierdzia względem duszy i ciała. Czyni Kościół miejscem powrotu grzesznika i spotkania z Bogiem. Zachęca spowiedników do cierpliwości i okazywania miłości miłosiernej.

Słowa kluczowe: miłosierdzie, papież Franciszek, Rok Jubileuszowy, *Misericordiae vultus*.

SUMMARY

An important dimension of the pontificate of Francis is the call for mercy. In his teaching he explains the importance of charity based on biblical texts and life experience. In a very practical and affordable way to explain the essence of the modern man of mercy. Appearing goal jubilee, calls to take advantage of the special grace. He is calling to showing mercy towards of the body and soul Makes the Church a place of the return the sinner and encounter with God. He is encouraging Confessors to patience and showing merciful love.

Key words: mercy, Pope Francis, Jubilee Year, *Misericordiae vultus*.

BIBLIOGRAFIA

Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia* (30.11.1980).

Jan Paweł II, *Homilia w czasie mszy św. i kanonizacji błogosławionej Faustyny Kowalskiej*, Rzym 30.04.2000, w: *Przemówienia i homilie ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 2008, s. 594–599.

Franciszek, pap., *Adhortacja Evangelii gaudium* (24.11.2013), Kraków 2013.

Franciszek, pap., *Żyjemy w epoce miłosierdzia. Spotkanie z kapłanami z diecezji rzymskiej*, 6.03.2014, *OsRomPol*, 35(2014), nr 3–4, s. 29–32.

⁵⁵ Por. tamże, n. 23.

- Franciszek, pap., *Spowiedź nie jest sądem, ale doświadczeniem przebaczenia i miłosierdzia. Spotkanie z uczestnikami kursu dla spowiedników*, 28.03.2014, OsRomPol, 35(2014), nr 3–4, s. 38–39.
- Franciszek, pap., *Bądźcie miłosierni jak Ojciec. Podczas nabożeństwa pokutnego w Bazylice Watykańskiej Franciszek zapowiada Nadzwyczajny Jubileusz Rok Święty Miłosierdzia*, 13.03.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 3–4, s. 4–5.
- Franciszek, pap., *Bulla Misericordiae vultus* (11.04.2015), Wrocław 2015.
- Franciszek, pap., *Zadaniem Kościoła jest głoszenie daru miłosierdzia. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji*, 29.05.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 6, s. 36–37.
- Franciszek, pap., *Nieście płomień miłosiernej miłości Chrystusa. Orędzie Papieża Franciszka na XXXI Światowy Dzień Młodzieży 2016*, 15.08.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 10, s. 4–7.
- Franciszek, pap., *List papieża Franciszka do abp. Rino Fisichelli Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, o odpustach Roku Miłosierdzia*, 1.09.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 9, s. 4–5.
- Franciszek, pap., *Nade wszystko miłosierdzie. Msza św. w Domu św. Marty*, 6.10.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 11, s. 22–23.
- Franciszek, pap., *Dziś jest czas miłosierdzia. Homilia podczas mszy na zakończenie Synodu Biskupów*, 25.10.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 11, s. 15–16.
- Franciszek, pap., *Przed bramą miłosierdzia. Audiencja generalna*, 18.11.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 12, s. 45–46.
- Franciszek, pap., *Jak miłosierny Samarytanin. Homilia papieża Franciszka podczas mszy na rozpoczęcie Jubileuszu*, 8.12.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 12 s. 4–5.
- Franciszek, pap., *Miłosierdzie jest syntezą Ewangelii. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański*, 8.12.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 12, s. 6–7.
- Franciszek, pap., *Ty jesteś Matką miłosierdzia. Modlitwa papieża Franciszka na Placu Hiszpańskim*, 8.12.2015, OsRomPol, 36(2015), nr 12, s. 7.
- Fisichella R., *To co zmienia świat. Papież ogłasza Rok Święty Miłosierdzia*, OsRomPol, 36(2015), nr 3–4, s. 3.
- Kruszewska M., *Duchowość miłosierdzia w nauczaniu bł. Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce”, 15(2013), s. 69–79.
- Sobczyk A., *Duchowość misyjna formą głoszenia Ewangelii dzisiaj na podstawie „Evangeliæ gaudium” papieża Franciszka*, „Teologia i Moralność”, 1(2014), nr 15, s. 255–267.
- Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, Kraków 1997.